

FASTS REIALS
A TÀRREGA
A FINALS
DE L'EDAT MITJANA

Per Ramon Miró i Baldrich

9

Els documents

Els primers llibres que podem considerar de cerimonial o en certa manera equivalents als Llibres verds,¹ a Tàrrrega, són ja del segle XVI. Per al segle XV hi ha alguns textos interessants interpolats en llibres d'altra mena, i també algunes despeses reflectides als llibres de comptabilitat del Consell que ens ajuden a reconstruir-ne els elements i a fer-nos una idea de les despeses econòmiques generades.

En un principi havíem escollit comentar l'entrada d'Isabel la Catòlica a Tàrrrega envers el 1481 en base a dues raons, que Josep M. Segarra no en parlava a la seva història de Tàrrrega i que era el primer cas d'augment de complexitat en el sentit que era construït un entremès a l'estil dels de Corpus, si bé de temàtica mitològica, per a la recepció. L'existència d'un relat més ampli que, entre altres fets, feia memòria de l'entrada de dona Joana, muller de Joan II, el 1460,² però, ens donava els elements necessaris per reconstruir la resta d'elements. Alhora hi havia referències a les funeràries, que complementaven adequadament aquests fasts reials en el sentit de celebració "en absència", és a dir, sense que hi hagués la presència reial. Es tracta dels cerimonials de "cos present", en què tot transcorre "com si" realment hi fos present el cos de la reina morta.³

El relat i els comptes de despeses ens donen ja un bon punt de partença per a fer algunes consideracions sobre el desenrotllament d'aquestes activitats.

L'entrada de la reina dona Joana, el 1460, fou, segons el relat, pel portal de Sant Antoni, és a dir, venint de Lleida;⁴ la durada de la seva estada a Tàrrrega, juntament amb el rei Joan, no és precisada. Quant a l'estada de la reina dona Isabel, probablement el 1481, encara és més imprecisa; res no hi consta, al llibre de consells, i tampoc no trobem cap referència al llibre de consells de Cervera d'aquell any⁵ tot i que podem comprovar-ne el pas per una sèrie de despeses anotades al llibre de clàvia.⁶ Potser passà a inicis de l'estiu, camí de Barcelona.⁷

Morfologia dels fasts

Entrades i funeràries reials són cerimònies civils extraordinàries que al nostre treball classificàvem dins el subapartat de festes reials, les primeres com a cerimonials de presència i les segones com a celebracions referents al cicle vital de la reialesa, a diferència de les celebracions de victòries, que correspondrien al cicle històric.

L'entrada reial és el tipus de cerimònia social que des de l'Edat Mitjana ha desplegat una complexitat més gran arreu d'Europa. Al Principat, els models bàsics a imitar seran, per a les poblacions de Cervera i Tàrrrega, els de Lleida i els de Barcelona;⁸ així, la tramesa de síndics a Lleida o a Barcelona –segons l'indret d'on vinguin els reis– per veure com s'ha desenrotllat la recepció als reis serà una pràctica coneguda, si no habitual.

En l'estudi de les entrades reials a Cervera concretàrem una seqüència de passos, a càrrec del Consell, que era qui establia i organitzava el cerimonial;⁹ insistim ara en aquest plantejament com a punt de partença, tot diferenciant-ne més els passos. Assabentats de la vinguda reial, se succeïa la seqüència següent:

A. Preparatius

- a) informació sobre rebudes (a Lleida o a Barcelona).
- b) adobament de l'entorn, especialment en el recorregut a fer: camins, carrers.
- c) adquisició del pal·li, present (joiell) i volateria necessària.
- d) crides per fer netejar i engalanar els carrers; crides també, o avisos, a les confraries perquè participin a la recepció.

B. Entrada

- a) sortida del seguici de recepció, presidit pel conseller en cap i el veguer i batlle –representant del rei a la població–, al camí reial, fins al cap de terme.
- b) homenatge i integració del seguici de recepció en el seguici reial. Continuen fins al portal de la vila.
- c) rebuda al portal (trets d'artilleria, campanes). Reorganització del seguici;¹⁰ els personatges reials són conduïts sota pal·li, sovint muntats a cavall, destrat per paers, consellers i prohoms de la població. Incorporació de l'estament eclesiàstic, si no és que ho fan més endavant, per introduir els reis a l'església parroquial.

C. Jurament

- a) en un cadafal fet a propòsit al mig de la plaça major, els reis juren els privilegis i indemnitats de la vila.¹¹
- b) desfilada i homenatge de les confraries i els ordes regulars.
- c) entrada a l'església major, amb el guiatge del clergat secular.
- d) jurament de les indemnitats eclesiàstiques. Adoració de les relíquies. Possible celebració d'oficis solemnes.

D. Aposentament i present¹²

- a) acompanyament al "palau"; pot ser el castell de la població, però sovint es tracta d'una casa particular d'algun burgès o gentilhome.
- b) desfilada amb el present ofert per la població; el recorregut des de la paeria fins a la casa "palau" de vegades es fa al vespre, amb acompanyament amb torxes enceses.
- c) lluminàries i focs d'artifici a la nit.
- d) jocs, balls, etc., en honor als reis durant l'estada.
- e) recuperació del pal·li.¹³

E. Partida

- a) refet el seguici general, acompanyament pel Consell fins al portal de sortida.
- b) amb els paers i consellers també a cavall, acompanyament fins als límits del terme.
- c) homenatge de comiat.

I per a les funeràries, un cop assabentats de la mort del personatge reial hi hauria els següents passos:

A. Preparatius

- a) reunió del Consell i determinació dels actes a fer; de vegades, elecció d'un grup encarregat de l'organització.
- b) crida o avís general a la població;¹⁴ sovint acompanyada de tocs de campana.
- c) el Consell, o el grup encarregat, decideix el dia de celebració de les exèquies de "cos present", les despeses a fer (vestits de saques,¹⁵ túmul a l'església, monument, despeses en cera), les invitacions, etc.
- d) la mateixa nit de l'avís general, o del dia en què reberen la notícia, ofici de "Te Deum laudamus" a les esglésies, sense gaires ordinacions.

B. Cos present

- a) el dia escollit per a les exèquies, veguer i batlle, paers, prohoms¹⁶ i dones conduïdes es reuneixen a la casa que fa de "palau" (on solen hostatjar-se els reis), on ja hi ha el monument; hi arriben els clergues i ordes en processó i s'hi fa absolta general.
- b) fan processó general, tot duent el monument a coll, cap a l'església major; el seguici de prohoms, de dos en dos, precedeix el de dones.
- c) a l'església, el monument és posat al túmul; ofici solemne, amb sermó laudatori fet per algun frare.
- d) ofertori general de candeles i diners a l'altar o al peu del túmul.¹⁷

C. Memorial

- a) altres misses i oficis celebrats per l'ànima del difunt reial.
- b) aniversaris

Aquests esquemes globals, reduïts convenientment per les dades que en sabem en cada cas concret, ens serveixen perfectament d'esquelet per reproduir les seqüències de passos reals desenrotllades a Tàrraga entre mitjan segle XV i inicis del XVI.

Al text de relació que transcrivim veiem com en un primer moment diferencien entre la recepció reial i la recepció a la reina-senyora de Tàrraga. En el primer cas, entrada de Joan II el 14 de novembre de 1458, és rebut sense pal·li "per tant com Barchinona senyoregave la dita vila"; en el segon cas, entrada de la reina dona Joana (1460) i de la reina dona Isabel la Catòlica (1481), és usat un pal·li de deu vares fet expressament per a cada recepció.¹⁸ El jurament de privilegis i llibertats de la vila, el fa el rei, el 1458, a l'església major; en l'entrada de la reina dona Joana, el jurament fou fet també a l'església major.

Només en el cas de l'entrada de la reina dona Joana trobem especificat on fou la casa "palau": la casa d'en Prunera, a la plaça del Pou. A l'entrada de dona Isabel, però, trobem també en una de les despeses que el castell de rodes fet per a la recepció es trobava emplaçat a la plaça del Pou; és ben probable, doncs, que la casa "palau" fos la mateixa que en la recepció a dona Joana.¹⁹

El present en volateria ofert a dona Joana, ben precisat a la relació i comprovable als comptes,²⁰ fou de deu parells de capons, sis parells d'oques i quinze parells de polls;²¹ en el present donat a dona Isabel consta sis paons comprats pel paer Antoni Savanés per prop d'onze lliures, i consta també que li donaren torxes per pes de vuitanta-una lliures i valor d'unes nou lliures i mitja. En ambdues entrades fou fet present també de dos barrals de vingrec.

A l'entrada de dona Joana consta també la recuperació del pal·li per part del Consell; hi ha una solució mixta entre el simple retorn i el rescat en diners, puix que els palafreners reials reben tres lliures i divuit sous a canvi de tornar el pal·li, però després la reina els mana que deixin els diners "de gràcia".

Res no és dit, en cap cas, sobre el comiat i la partença.

Quant a les funeràries, les descripcions són ben desiguals. Per a les funeràries del rei Alfons IV només precisa que els ministres reials a la vila es vestiren amb roba de sacs per expressar el dol. A les altres dues ja hi veiem l'acció del Consell.

A la mort de la reina Joana, un cop assabentats feren repicar senys i esquelles "per interval de temps" per temps de quatre dies; feren la cerimònia de "Cos present" el tercer dia i, a més del veguer i el batlle, també es vestiren amb roba de sac els paers, el missatger de la paeria i el capità de sagramental.

Les funeràries per la mort de la reina dona Isabel de Castella són les més detallades. Els paers

reben la nova enviada pel rei Ferran i ajusten consell general.²² Decideixen que toquin les campanes (suposem que per interval de temps, com era precisat abans) fins que sigui fet el "Cos present". Paers i missatger es fan fer, a despesa de la vila, vestits i caperons de "bruneta dihuitena";²³ fan fer quatre torxes molt belles per a les funeràries; prohibeixen que les botigues puguin obrir fins a la celebració del "Cos present". Determinen fer el "Cos present" el dia de Nostra Dona de l'Esperança, però insten els ordes i la clerecia que iniciïn els "obsequis" els dos dies anteriors, en què ja hi assisteixen els paers i prohoms amb gramalles i caperons normals.

El dia anterior al del "Cos present" són conduïts homes i dones de la vila perquè hi assisteixin; en són encarregats sis homes (dos preveres, dos cavallers i dos "homes de vila") i sis dones (dues dones de cavallers i quatre de burgesos i homes honrats).²⁴

La cerimònia del "Cos present" s'inicia a l'església de Sant Antoni, on concorren el Consell de la vila, els ministres reials, els homes i dones invitats i també, en aquest cas, l'abadessa i monges del Pedregal i de Santa Clara, monestirs veïns. Allí s'organitza el seguici mortuori, probablement portant el "monument", ben graduats, fins a l'església major, on, dipositat aquest al túmul,²⁵ es fa el "Cos present". La referència a "moltes candeles" permet pensar que foren repartides a les persones invitades pel Consell, així com diners, per a l'ofertori, com trobem que feien a Cervera en seguiment del model barceloní.

La relació precisa també que els capellans de la comunitat de preveres encara "ageren gran reuort de la dita senyora e digeren e celebraren per molts dies moltes misses e absoltes".

Funció

En el cas de les entrades reials, i en la mesura que la reialesa posseeix alhora la senyoria feudal de la població, la primera entrada reial de cada nou rei-senyor (o reina-senyora en aquests casos) representa no només un acte polític de reconeixement d'autoritat i legitimitat, sinó també un acte jurídic-econòmic de renovació de fidelitat per part de la població, i de jurament dels privilegis i immunitats reconegudes pels seus antecessors a la vila, per part del nou rei-senyor. Rituals i despeses mínimes obligades es trobaven ja fixades en bona part; hi ha però, més enllà d'aquests mínims, unes expectatives de millorament que fan augmentar els fasts.

Els súbdits són alhora vassalls i llur objectiu bàsic serà d'aconseguir un lligam ferm amb la Corona, és a dir, faran tots els esforços possibles per no esdevenir mercaderia de canvi o de pagament per part dels reis. Com a vila reial, en el fons el gran perill era passar a ser vila baronial amb un collament econòmic força més estret. Justament el seguiment de les dependències senyorials de Tàrraga fou el motiu de les notes que s'han conservat, i, si bé els paers de Tàrraga accepten les donacions que els reis catalans han fet de la vila com a dot a dona Joana i a Isabel de Castella de per vida, refermen amb els reis la indissociabilitat de la vila respecte a la Corona, a la qual retorna la propietat de la vila en morir les senyores que l'han rebuda, amb la conformitat d'aquests que si intenten separar-la de la Corona, passi a ser un sol cos amb Barcelona.

No s'ha conservat el privilegi o privilegis aconseguits el 1460, tot i que pel text de la relació veiem que es tractava d'un privilegi del rei Joan II en què es comprometia a no separar més de la corona reial la vila de Tàrraga si aquesta tornava a son domini o el senyor de Tàrraga venia a ser rei d'Aragó, i un altre privilegi de la reina Joana que jurava guardar privilegis, indemnitats i usos i costums de la vila, i no passar-ne la propietat si no era al seu fill Ferran.

Per a l'any 1481 trobem un privilegi de Ferran II datat a Barcelona el sis de setembre, en què, segons resumeix mossèn Lluís Sarret, "El Rei, confirma, alaba i promet, en sa fe reial, guardar els privilegis donats a la Universitat de Tàrraga pels seus avantpassats al regne d'Aragó i comtat de Barcelona (...) sobre la separació de la vila, de la corona reial, i diu i jura als Quatre Sants

Evangelis, per ell corporalment tocats, que, després de la Reina Isabel, que té assignada per dot la vila de Tàrraga juntament amb altres, la unirà a la seva reial corona i mai no la'n separarà ni permetrà que ningú la'n separi, i per més seguretat, diu i promet que, si per ventura, ell o el seu Primogènit, o algun successor seu, sabent o no recordant o ignorant el contingut d'aquest privilegi i, singularment, aquesta clàusula, la'n separa, tot el que farà sigui immediatament revocat, i la vila, suburbis, termes, territoris i llurs jurisdiccions, superioritats, pertinences, integritats, homes, dones i drets pertanyents a ell i els seus, siguin fets perpètuament "ipso facto" una mateixa cosa i un sol cos amb la ciutat de Barcelona, juntat, inseparablement unit i incorporat a Barcelona".²⁶ I també accepta que els seus successors hagin de jurar l'observació d'aquest privilegi abans que la vila de Tàrraga els juri fidelitat. També podem relacionar amb la recepció a la reina Isabel el privilegi que signà Ferran II a Barcelona, el vint de setembre, d'acceptar el retorn de fira d'agost al maig.²⁷ Als comptes de despeses consten la tramitació i el pagament dels privilegis, sense que poguem, però, establir una correspondència gaire exacta amb els privilegis conservats.

Hom ha parlat de dons i contradons, i fins i tot de potlatch, per qualificar aquest tipus de relacions entre els reis i la població receptora, però el relat ens dona en termes sovint ben lacònics el cost en diners d'alguns d'aquests privilegis, i els comptes ens en donen altres precisions monetàries que ens demostren que, almenys a nivell de Consell, tenien clares les obligacions i els costos, i feien veritables càlculs sobre les expectatives possibles en cada cas, sovint preparant ja el terreny amb entrevistes prèvies a la recepció. En aquest aspecte funcionaria més aviat la fórmula de donar allò just i necessari per aconseguir allò possible.

És clar que també hi jugava el plantejament del fast com una manifestació de potència i de poder del Consell i de les corporacions davant la resta d'habitants i respecte a les poblacions de l'entorn; i l'aconseguit de les expectatives repercutia en una consolidació d'aquest poder. Era l'estímul al creixement del fast, amb l'intent addicional d'augmentar les expectatives. Podem dir que en cada cas, i tenint en compte les pròpies possibilitats, el Consell conjuminava ambdós tipus de plantejament a l'hora de desplegar els cerimonials, ritualitzats en les seqüències essencials, però amb força possibilitats de desenrotllament i d'intensificació.

Els entremesos

A l'entrada de la reina dona Joana, el 1460, no trobem referència a la construcció de cap entremès per a la recepció. Sí que se'n feia ja aquells anys, de caràcter religiós, per a la processó de Corpus.²⁸ I als mateixos comptes que transcrivim sobre les despeses fetes per l'entrada de la reina consta també que per Nostra Senyora d'Agost es va córrer una "darga"; probablement aquest escut de cuir fou el premi per a la cursa a cavall, mentre un parell d'oques hauria estat el premi per a la cursa a peu, com era habitual en altres anys.²⁹ A part dels elements que ja hem comentat anteriorment, només trobem l'indici que fou anat a cercar un pintor de Cervera, que pintà deu senyals de la vila i féu vermells els bordons del pal·li.³⁰

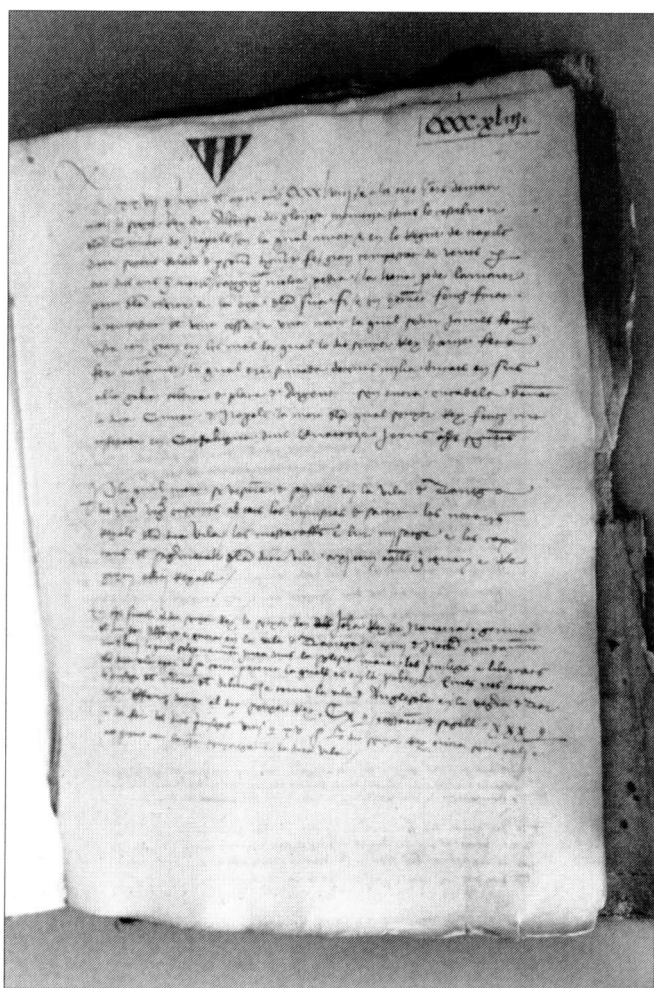
Per a l'entrada de la reina Isabel de Castella només tenim dades de despeses, i aquestes són bàsicament de dos tipus, en tractar privilegi reial i pagar-lo, i en els fasts de la rebuda a la Reina. Els d'aquest segon tipus inclouen, a més de les despeses en pal·li i en present, les despeses en la construcció d'un castell de rodes o galera amb el tema de les tres deesses,³¹ les diferents dates de pagament potser responen als problemes econòmics ocasionats en aquella època per un rebrotament de la pesta.

Quant al muntatge de l'estructura bàsica, consta l'adquisició de tres bigues de fusta comprades a tres particulars de la vila (el sabater Joan Cases, Bartomeu Tomàs i el notari Jeroni Marceñyacs), i el treball del fuster Antoni Sorribes, el qual cobrà del Consell divuit sous i mig pels dies que "meté en obrar lo castell que havien fet a la plaça del Pou". Les despeses més grans són en el pintor, mestre

Joan, de Montblanc, que treballà a la vila durant vint dies, a cinc sous per dia, i degué pintar tot el necessari per a la recepció (escuts reials i de la vila, i, sobretot, tot allò que convingués de l'entremès); i en la compra de tela, or, argent i altres colors a Barcelona, usats pel pintor en l'entremès i en altres decoracions que féu. També la compra al jueu Cresques Belsom de cinc canes de veta reforçada i tres-centes agulles de cap, usat tot en la confecció de l'entremès.

Res no és dit sobre la possibilitat que en l'entremès hi intervinguessin actors vius; la quantitat de veta i el nombre d'agulles fan pensar més aviat en ninots construïts i decorats pel pintor. I l'única referència a la temàtica de l'entremès és la precisió que hi eren representades tres deesses vestides amb albèrnies.

Aquest castell de rodes o galera fou muntat a la plaça del Pou, lloc on s'hostajava la reina, i ni tan sols és precisat si acompanyà el recorregut d'entrada de la Reina, si serví com a pura decoració estàtica o quina fou la seva utilitat, ultra ésser un element més del fast preparat per a la recepció reial, un element més d'intensificació.

AHCT, Llibre de comptes del Consell, 1459-1504...,
f. CCCCx Liiii r. (Fotografia: Oriol Saula)

ANNEX DOCUMENTAL

Relació:

Sense any (circa 1504)

Memòria dels canvis de senyoria de la vila de Tàrrega des del 27 de juny de l'any 1458, en què morí Alfons IV, fins al 1504, en què morí la reina Isabel la Catòlica. Parla de les funeràries al rei Alfons IV, de l'entrada que féu Joan II a Tàrrega el 14 de novembre de 1458, l'entrada que féu dona Joana a Tàrrega el 18 d'agost de 1460, les funeràries que li feren el 1468 i les funeràries que feren a la reina Isabel la Catòlica el 1504.

AHCT, Llibre de comptes del Consell, 1459-1504..., ff. CCCCLiii r-CCCCLv r.

A .xxvii. de juyn del ayn MCCCCLviii, e a les tres hores dematí, morí lo senyor Rey don Alfonso, de gloriosa memòria, dins lo Castelnou de la ciutat de Nàpols, en la qual ciutat e en lo regne de Nàpols durà, segons relació de persones dignes de fe, gran tempestat de vents per tres dies ans que morís; caygué-y molta pedra, la luna perdé la major part de la cleror en la ora de la sua fi, e en continent fonch finat la tempestat del vent cessà, e una nau, la qual se diu jamés fonch vista tan gran en les ma[r]s, la qual lo dit senyor Rey havie feta fer novament, la qual ere stimada docents mília ducats en sus, ab la gàbia coberta de plata de argent, se'n entrà en cadela * devant la dita ciutat de Nàpols. La mort del qual senyor Rey fonch manifestada en Cathaluyna dins quatorze jorns après següents.

Per la qual mort se vestiren de saques en la vila de Tàrrega los honorable veguer ensemps ab tots los ministres de sa cort, los notaris reynals de la dita vila, los mostaçaffs e lur missatgé, e los capitans del sacramental de la dita vila, axí com aquells qui tenen e regexen offici reyal.

En après succehí al dit senyor Rey lo senyor don Johan, Rey de Navarra e germà del dit don Alfonso, e entrà en la vila de Tàrrega a .xiiii. de noembre ayn damunt dit de Lviii, lo qual solepnamment jurà dins la sglésia major los privilegis e libertats de la dita vila; apar ab sa carta patent, la qual és en la paheria. E més nos atorgà lo privilegi del mercat del diluns e tornà la vila de Anglesola en la vegueria de Tàrrega. E fonch donat al dit senyor Rey .Cx. lliures, e costaren de sagell .xxx. lliures, e de fer los dits privilegis .viii. lliures .x. sous. Lo dit senyor Rey entrà sens pali, e açò per tant com Barchinona senyoregave la dita vila. //

En lo mes de juyn ayn MCCCCLx, lo dit senyor Rey en Johan donà lo jus luendi a la senyora dona Johana, Reyna d'Aragó, de Tàrrega, Vilagrassa, Sabadell e Tarraça, e de Elx e Crivilén, les quals viles tenie ab carta de gràcia la ciutat de Barchinona, e aquelles havie senyoregades per temps de Lxx ayns ensús; per la qual raó en Pau Rosell, com a procurador de la dita senyora Reyna, entrà en posesió de la vila de Tàrrega dimars qui teníem dotze de agost ayn damunt dit MCCCCLx; lo qual procurador jurà de tenir e servir les costs. de Cathaluyna, privilegis, libertats, usos e costumes de aquella; apar ab carta presa per en Daniell Bertran, notari, de manament del senyor Rey, de les quals coses ha tretat de tot en la paheria.

En après, diumenge qui teníem .xviii. de agost del dit ayn MCCCCLx, la dita senyora Reyna dona Johana fonch personalment en la vila de Tàrrega, ensemps ab lo senyor Rey; la qual Reyna entrà ab pali per lo portal de Sent Anthoni, e féu oració a la sglésia major e aquella los preveres reberen ab profesó a la porta de la sglésia, e la dita senyora Reyna jurà de tenir e servir tots los privilegis, libertats, usos e costumes de la dita vila, scrites e no scrites, e totes altres coses los quals senyors de aquella acostumen de jurar. En après, ab pali, fonch acompanyada fins a la casa d'en

* En posició vertical, que no s'inclinava gens l'arbre del vaixell (DCVB).

Prunera, la qual és a la plaça el Pou, en la qual los dits senyors Rey e Reyna posaven. E la dita universitat presentà a la dita senyora Reyna deu parells de capons, .vi. parells de oques e .xv. parells de polls; e per tant com no trobaren pagós, no li'n foren presentats **; e més li presentaren dos barals grans de vidre plens de vingrech. Lo qual present muntà en suma de deu lliures .viii. sous .x. [diners], entre capons, oques e polls e vi; apar atràs en cartes CCLxxxxi. E més, la dita universitat quità lo dit pali dels palafranés per tres lliures .xviii. sous, los quals la dita senyora Reyna féu lezar après de gràcia.

E los dits senyors Reys e Reyna atorgaren a la dita universitat los privilegis següents: primo la dita senyora Reyna féu e fermà privilegi a la dita universitat que jamés vendrie o transpostarie la dita vila sinó en poder de son fill primogènit ((ratllat)) *** don Farando.

E lo dit senyor Rey féu e fermà privilegi a la dita universitat que si per algun temps la vila venie al Rey de Aragó, o lo dit regne venie al senyor de Tàrraga, que jamés de qui avant fos separada de la corona Reyall, segons forma dels privilegis de la dita vila, los qual privilegis pres lo dit Daniell Bertran. //

En après, disapte a .xiii. de ffebrer ayn MCCCCLxviii, entre dotze e una hora pasat migjorn, la dita senyora Reyna reté lo sperit a Nostre Senyor Déu Jesuchrist dins la ciutat de Tarregona e dins la casa del camarer, en la qual ensemps ab lo dit senyor Rey posave.

Per la qual raó, sabuda la sua mort, la universitat féu repicar tots los seyns e squeles per interval de temps per temps de quatre jorns, e lo terç jorn la dita universitat ne féu cos present e vestí de saques los pahés e misatgé de la paheria, e axí matex se vestiren de saques mossèn Johan Farrer, cavalier e capità de la dita vila, en Ffrancesch Johan de Muntrós, veger, e en Luís Farrer, batle de la dita vila. En lo qual cos present se despès etc...

E lo domini de la dita vila restà ves lo dit senyor Rey, la qual senyoregà fins a .xxiii. de juyn del ayn MCCCCLxx.

En après, disapte qui.s contave .xxiii. de juyn del ayn MCCCCLxx, dona Ysabell de Castela, princepsa de Castela, muller del illmo. don Ferando, rey de Sicília, en virtut de la donació feta per lo S. Rey a la dita dona Ysabell, pres possessió de la dita vila, la qual possessió pres e testificà lo discret en Gaspar Febrer, notari de la dita vila, ab moltes protestacions e salvetats en la carta de la dita possessió contengudes e specificades. //

Dimarts **** qui contàvem vint-e-sis del mes de noembre del any mill cinch-cents e quatre reté l'esperit a Nostre Senyor Déu Jesuchrist la molt alta e poderosa reyna e senyora de aquesta vila, dona Ysabell, en la ciutat de Medina del Campo, la qual féu molt gloriosa mort com a christianíssima reyna, la qual se féu portar en la ciutat de Granada, en la església de Senta Maria de la Ho.

De la qual mort escriví lo molt alt e poderós rey don Ferrando, marit seu, a la universitat, notificant-nos la sua mort, en la qual nos exortà agessem per recomanada la sua ànima axí en obsequis, misses e altres oracions, apart posant tota manera de marreges e totes altres coses supèrflues toqanants a la vanitat del món, sols en lo bé de la sua ànima, car tal és estada la voluntat sua.

E sabuda la dita universitat la mort de la dita S. Reyna, senyora nostra, ffonch ajustat consell general per lo qual fonch deslberat de continent ffessen repiquar totes les campanes, tant fins a tant fos fet cos present.

De la qual mort se vestiren los honrats senyors de pahers, e lo misatgé de la casa, de bruneta dihuytena, la qual la vila paguà.

** Afegit al damunt: "com fos stat acordat los donesen dos parells".

*** En aquells moments encara era viu el príncep Carles de Viana.

**** A partir d'aquí (foli CCCCLiiii verso), sembla que la resta del text fou escrita per una altra mà.

E més avant deliberà lo dit honorable Consell que fins a tant lo cos present fos fet, negunes botiges ni neguns menestrals de la vila no gosassen parar les botiges.

Fonch fet lo cos present lo dia de Nostra Dona de la Esperança, lo qual dos dies abans fforen amprats tota la clarecia e los órden, venint fer sos obsequis ab creus alçades a la església major. E axí que duraren los dits obsequis tres dies, los dos dies missa alta de rèquiem e ses absoltes, on anaven de quada dia los dits senyors de pahers ab altres principals de la vila, exint de la casa de la peyria ab gramalles e caperons vestits, per oyr los dits oficis e fer los obsequis; e açò feren los dits dos dies. //

E lo tercer dia que fonch fet lo dit cos present, lo dia abans ffonch emprada tota la universitat, axí omes com dones; e açò per sis persones, ço és, dos preveres, dos cavallés e dos hòmens de vila. E per lo semblant, dues mullers de cavallés e gentilshòmens e quatre de burgesos e hòmens onrats. Amprant axí hòmens com dones fosen aquell dia per fer los obsequis e cos present a la sglésia de Sent Antoni, on foren amprades l'abadesa del Pedregall e de Senta Clara ab tots sos convents.

E de allí de dita església de Sent Antoni hisqué la professó e anaren a la església major per fer dit cos present, ont eren tots los hòmens e dones de la universitat, ont se trobà molta gent.

En lo qual cos present se féu molt blel túmoll de draps d'or e de sseda, ab gran luminària, en què foren fetes quatre antorxes molt belles, en què se despeneren moltes candeles; e tots los eclesiàstichs celebraren e digeren mises de rèquiem aquell dia.

E per deliberació de consell de continent sabuda la dita mort foren emprats tots los capelans e la venerable comunitat de aquella, notificant-los la mort de nostra Reyna e senyora, los quals en veritat com d'els se pertanye, ageren gran requort de la dita senyora e digeren e celebraren per molts dies moltes misses e absoltes.

E morta la dita senyora Reyna, la dita universitat tornà en domini del sereníssimo senyor Rey don Fferrando, labores benaventuradament regnant.

Comptes:

1460

Despeses per l'entrada de la reina dona Joana, muller de Joan II, senyora de Tàrraga. AHCT, Llibre de comptes del Consell, 1459-1504..., ff. CCxCi v-CCxCii r.

Jacme Vell.

Deu la universitat al sènyer en Jacme Vell les quantitats dejús scrites, les quals ha bestretes per la dita universitat a diverses persones e per diverses raons, segons se seguex per menut.

Primo pagà a la muller del batle de Anglesola, per quatre capons	ll. xvi s.
Item a la muller d'en Rialp d'Anglesola, per dos capons	ll. vii s.
Item a na Cariona, per tres capons	ll. xi s. iii [d.]
Item a la muller d'en Johan Johan per un capó	ll. iii s. iiiii [d.]
Item a la muller d'en Prunera, per cinch capons	i ll. v s.
Item més, a ella mateixa, per quatre oques	ll. xiiii s.
Item a madona Vella per dos capons	ll. x s.
Item a ella mateixa, per .v. pols	ll. vi s. vii [d.]
Item a.n Johan Velet per un capó	ll. v s.
Item a la muller de mossèn Farrer, per un capó	ll. v s.
Item a.n Francesch Palau, per .iiii. oques	ll. xiii s.

Item a la muller d'en Jacme Cases, per dues oques	ll. vii s.
Item a la muller d'en Johan Sanç, per un capó	ll. iii s. viiii [d.]
Item a la muller d'en Dalmau Suyner, per .iii. oques	ll. xiii s.
Item a la muller d'en Aguera (?), per .iiii. pols	ll. iii s. x [d.]
Item a la muller d'en Johan Farrer, per dos pols	ll. ii s.
Item a la muller d'en Rialp, per .v. pols	ll. iiiii s. viii [d.]
Item a na Gallarda, per dos pols	ll. ii s. ii [d.]
Item a na Gardina, per tres pols	ll. iii s. ii [d.]
Item a na Pefarera, per .iiii. pols	ll. iii s. viiii [d.]
Item a na Cardona per .iiii. pols e dos dinés de fill de empalomar per ligar los pols	ll. iii s. viii [d.]
Item al fill d'en Gaschó, per portar los dits capons e pols de Anglesola	ll. s. viii [d.]
Item per una punyera de avena conrà per dar-los a mengar	ll. s. v [d.]
Item paguí als hòmens per portar lo present a la senyora Reyna	ll. vii s.
Item paguí a.n Ponces e a si matex per dos barals de vidre en què portaren lo vinum	ll. xvii s.
Item paguí a.n Merols per dos dies treballà fora Tàrrega per dita raó	ll. vii s.
Item a.n Duran, per un viatge féu [a] Anglesola per comprar la dita volateria	ll. ii s.
Item a.n Johan Farrer, per repitgar lo seyn major	ll. i s. vi [d.]
Item a.n Salvayn, per una lliura .viiii. onzes de pólvora de bombarda	ll. xiiii s. iii [d] //
Item a.n Johanico e a.n Bonet, per desparar los bu[r]çons	[ll.] iiiii s.
Item a la muller d'en Arnau de Miquells, per vingrech	[ll.] xs. vii [d.]
Item per una dotzena de fochgrechs	[ll.] iii s.
Item més, doní a.n Johanico per a vingrech	[ll.] s. vi [d.]
Item pagà al sènyer en Muntrós per un jorn anà a Muntmaneu	[ll.] viii s.
Item pagà a.n Palau per una dieta anà a Muntmaneu per parlar ab lo senyor Rey	[ll.] viii s.
Item a.n Dalmau Claramunt perquè tocà la trompeta en la entrada de la senyora Reyna	[ll.] vi s. vi [d.]
Item a.n Farell, lo qual anà a Cervera per fer venir lo pintor	[ll.] i s. vi [d.]
Item al pintor, per pintar deu seynals de la vila	[ll.] vii s. vi [d.]
Item més per fer vermels los bordons	[ll.] vi s.
Item a.n Segarra, per una asta	[ll.] i s. vi [d.]
Item per lo loguer de un rocí per dos dies, lo qual tench en Cirerols dos jorns per cerquar los pa-	[ll.] iiiii s.
gos	[ll.] xv s.
Item a.n Johan Altet, per .viiii. astes de lances	[ll.] xxi s.
Item a.n Johan Scuder, per adobar lo batall del seyn major	[ll.] vi s.
Item los quals donà al porter del procurador	[ll.] ii s.
Item donà a un moço, per portar un pago de Fonolleres e per tornar-hi aquell	[ll.] xi s. vi [d.]
Item a.n Bonet, per una darga que coregueren lo jorn de Santa Maria d'Agost	[ll.] xi s. vi [d.]
Item a.n Muntrós, per anar a Muntblanch per haver trelat de alguns privilegis	

	[ll.] xxvi s.
Item més, li és degut per lo drap del pali	xv ll. s.
Item per sis alnes, tres palms e mig terçanell, raó de .x. sous	iii ll. viii s. viiii [d.]
Item per dues canes e miga de veta de seda per a les bases del pali	ll. i s. v [d.]
Item per .xviii. alnes veta groga de seda per a la regna de la mula de la senyora Reyna	ll. xs. vi [d.]
Item a mestre Miquell, per cosir lo pali	ll. iiiii s.
Item per seda per cosir aquell	ll. ii s. vi [d.]
Item per un pergami e per .x. mans de paper, per tot	ll. xi s.
Item los quals bestragué a.n Agell e a micer Bernat Miquell, los quals se'n duix mossèn Ramon	
Marquet	xi ll. xviii s.
Item los quals pagà als capitans de Sent Anthoni per fer los entremesos de Corpus Christi	i ll. ii s.
Item al argenter, per adobar lo pes dels mostaçafs	ll. v s.
Item los quals donà a.n Fitor per uns cabaços	ll. is. viii [d.]
Item los quals donà a.n Barceló per spedregar la plassa e per portar una letra a Verdú, per tot	ll. i s. ii [d.]

1481

Entrada de la reina Isabel de Castilla. Figuració de les tres deesses.
AHCT, Llibre d'albarans, 1479-1490.

Jacme Junqués, Miquel dez Lor.

Los pahers l'any present e dejús scrit de la vila de Tàrregua al honorable en Johan Ponces, specier de la matexa vila, preguam-vos, sènyer, que de les pecúnies que us són stades acomanades per pagar lo fet del privilegi e les messions que.s feren per dita rahó donets e paguets als honorables en Jacme Junqués, compaher nostre, e a.n Miquel dez Lor les quantitats dejús scrites, a ells degudes per les causes e rahons següents:

Primo dotze lliures a ells degudes per quinze jorns que han stat entre anar, star e tornar a la ciutat de Çaragoça, los quals eren tramesos per parlar ab la senyora Reyna de Castilla, e haver e obtenir de sa real magestat les coses contengudes en les struccions a ells donades. Item més vint-e-huyt sous, los quals han paguats o bestrets de moneda jaquesa, per hun cordó que han comprat, lo qual havie a servir per la recepció de dita senyora Reyna. E més sis sous a ells deguts, de dita moneda jaquesa, perquè feren fer e ordenar una suplicació que volien presentar a la dita senyora Reyna, la qual fonch donada e acomanada a mossèn Christià, per quant no.s pogué presentar a la dita senyora Reyna; que prenen suma les dites quantitats a tretze lliures setze sous dos diners. E retenit-vos lo present en loch de haver paguades dites quantitats, lo qual volem a vós ésser fet per en Ffrancí Mir, notari e.scrivà de la casa de la paheria, e sotsignat de nostres mans a .xiiii. de agost any MCCCCLxxxi.

f.35 v

143

Albarà de molts dictat al sènyer en Johan Ponces.

Los pahers l'any present e dejús scrit de la vila de Tàrregua al honorable en Johan Ponces, specier de dita vila, preguam-vos, sènyer, que de les pecúnies que us són stades acomanades per pagar

lo fet del privilegi e les messions que.s feren per dita rahó, donets e paguets a les persones dejús scrites les quantitats e per les causes e rahons dejús mencionades:

Primo a mossèn P. Olivó, missatger ((ratllat)), a.n Francesch Palau e a.n Jacme Junqués, pahers e misatgers, quatre lliures. E més après als dits Ffrancesch Palau e a.n Jacme Junqués per lurs dietes, que stigueren en la ciutat de Barchinona per donar conclusió ab lo senyor Rey sobre lo fet del privilegi e per certes scriptures que feren cerquar, necessàries per lo dit privilegi, tretze liures honze sous e quatre diners; és per tot lo desús dit .xvii. ll. .xi. s. .viii. [d.]. Item més al dit en Jacme Junqués // deu liures, les quals rebé per mans del honorable en Ffrancesch Palau, que lo dit en Johan Ponces li havie donades que donàs al dit en Jacme Junqués quant anà a Barchinona; les quals serviren per pagar la ordinació del dit privilegi e altres coses, segons se conté en lo compte donat per lo dit en Jacme Junqués. Item al brodador de Leyda setze liures a ell degudes perquè féu les armes de la senyora Reyna al palis, per pacte fet. Item a.n Anthoni Solanes setze sous sis diners, a ell deguts perquè anà a Barchinona per portar tella per forrar lo palis, e or e argent, per les albèrnies * que serviren a les **tres deheses**. Item més al honorable n'Anthoni Savanés, compaher nostre, deu liures dehuyt sous a ell deguts perquè comprà sis paguos, los quals serviren al present que.s féu a la senyora Reyna de Castella quant entrà, ab desavanç de moneda. Item més a.n Çagrà, spaser, deset sous e sis diners, a ell deguts per deu astes que d'él prenguem per portar lo dit palí quant entrà la senyora Reyna. Item més a.n Pere Rovira nou sous e quatre [diners], los quals él donà o bestragué ha un home que stave ab mossèn Cervera, ab lo rocí, que menà a Monblanch perquè vingués ací lo pintor, stigué dos jorns. Item més a.n Ff. Ribera, de Barchinona, cinch liures deu sous deu diners, les quals ell havie bestretes per tela, or e argent, que fonch comprat per les albèrnies. Item més al dit Solanes, perquè tornà a Barchinona per portar més or e algunes colors per pintar dites albèrnies de les deheses, stigué hun dia e mig; fonch-li donat per tot vint-e-hun sou e sis diners, perquè sperà que no y havie sisa feta. Item més al dit Ff. Ribera per l'or, sissa e argent que tornà trametre, cinch lliures set sous, les quals foren donades a.n Anthoni Tarrés per lo dit Ff. Ribera. Item més a.n Cresques Belsom, per cinch canes de veta refforçada e tres-centes agules de cap, serví tot per dites deesses. Item a mestre Johan, pintor de Monblanch, per .xxii. dies que li eren deguts a raó de .v. sous lo jorn, munte cinch liures deu sous; però no li són donades sinó tres lliures quatorze sous quatre diners, la resta li fonch donada en pague de dites .v. lliures .x. sous la resta del or e argent que y sobrà; perquè sumen dites quantitats setanta-dues lliures set sous hu [diner]. //

E retenint-vos lo present en loch de haver paguada dita quantitat, lo qual volem a vós ésser fet per en Ffrancí Mir, notari e.scrivà de la casa de la paheria, e sotsignat de nostres mans a .xxii. de març any MCCCCLxxxii.

Los pahers l'any present etc. al honorable en Johan Ponces, specier de dita vila, preguam-vos, sènyer, que de les pecúnies que us foren acomanades per pagar lo fet del privilegi e les messions que.s feren per dita rahó, donets e paguets a les persones dejús scrites les quantitats e per les causes e rahons dejús mencionades. Primo a.n Jacme Junqués, paher, e a.n Miquel Lor, misatgers, deu lliures perquè anaren a Barchinona, a la senyora Reyna, per donar conclusió al privilegi. Item més a.n Miquell Lor, lo qual anà en companya del dit en Jacme Junqués, quatre lliures. Item a.n Andreu Sorribes, fuster, dehuyt sous e sis diners a ell deguts per los dies que meté en obrar lo castell que havien fet a la plaça del Pou. Item a.n Ffrancesch Palau, notari, compaher nostre, en diversos partits, quaranta-sis lliures quatre.sos huyt diners, perquè paguà certes coses segons ell té en un memorial per menut. Item més donàs a nosaltres cinch lliures, les quals foren donades e paguades al prior de Preycadors de Barchinona, per la gràcia que fege a la universitat de certes pensions que li eren degu-

* Albèrnia: capot sense mànagues que portaven les dones del segle XV (DCVB).

des. Item més a.n Thomàs Prunera, compaher nostre, que donà a hun correu que portà letres d'en Jacme Junqués, lo qual ere a Barchinona, que desempatxassen trametre los diners que se havien a donar al senyor Rey e senyora Reyna per dit privilegi, com dita Reyna devie partir, cinch sous. Item vers vós vos retinguats nou lliures nou sous ((ratllat)) dotze lliures hun sou honze diners a vós deguts per les antorxes que donàrem a la dita senyora Reyna, pesaren Lxxxi lliures, a raó de .ii. sous .iiii. diners lliura, munten nou lliures nou sous; e més per les colors e altres coses que prengueren, que munte tot dues lliures dotze sous honze diners; és per tot les dites dotze liures hun sou honze diners. Item de voluntat nostra donàs e liuràs e trametés per Borthomeu Miró als honorables en Jacme Junqués e a.n Miquell dez Lor quaranta liures dos sous e sis diners, los quals eren a Barchinona, // sobre lo fet del privilegi e altres fets per la universitat. E més donaren al dit Miró tres sous e quatre diners perquè portà dits diners a Barchinona, als desús dits en Jacme Junqués hi a.n Miquell dez Lor. E més que donàs a mossèn Piquó, prevere, vint sous, que ls donà a.n Miquell Fareró, que s trobave a la dita ciutat de Barchinona. Item més donàs al dit en Jacme Junqués e a.n Miquell dez Lor quaranta lliures del Nin per letra de cambi. E més los fes donar, a Barchinona, als desús dits en Jacme Junqués e en Miquell dez Lor per en Ffrancí Ribera, de dita ciutat, ab letra de cambi, cinquanta-set lliures tretze sous. E més donàs e paguàs a.n Juceff de Beses Nin, de voluntat nostra, quaranta-cinch liures dehuyt sous; e són per cent e set migeres de forment, lo qual dit Juceff havie prestat a la vila. Item a.n Ffrancí Mir, notari, cinch sous a ell deguts per lo contracte que ha pres e testifficat format per lo honorable en Jacme Junquós, síndich, als honorables en...

Hon sumen dites quantitats per vós paguades e desliurades en la forma desús dita a liures sous *. E retenit-vos lo present en loch de haver paguades dites quantitats, lo qual volem a vós ésser fet per en Ffrancí Mir, notari e.scrivà de la casa de la paheria, e sotsignat de nostres mans a .xxviii. de març any MCCCCLxxxii.

ff. 36 r-37 v

Albarà d'en Miquell Lor.

Los pahers l'any present e dejús scrit de la vila de Tàrregua al sènyer en Bernat Sala, sota-clavari de dita vila en dit any, volem sènyer, e.ns plau que de les pecúnies que procehexen de dita sota-claveria donets e paguets al honorable en Miquel dez Lor dotze sous e huyt diners, a ell deguts perquè de voluntat nostra ha bestret en pagar lo pa, vi, companatge e altres coses que hagneren mester lo reverent frare Farrera, confessor de la senyora Reyna de Castella, ab altres frares que menave en sa companya, del orde de Santa Maria de Jesús. E retenit-vos lo present en loch de haver paguada dita quantitat, lo qual volem a vós ésser fet per en Ffrancí Mir, notari e.scrivà de la casa de la paheria, e sotsignat de nostres mans a .vii. de noembre any MCCCCLxxxii.

f. 64 r

Entrada de la reina Isabel de Castella. Castell de rodes o galera.

Albarà a.n Johan Cases, çabater.

Los paés l'any present e dejús scrit de la vila de Tàrrega al sènyer Beltayll, sota-clavri en dit any de dita vila, pregam-vos, sènyer, e.ns plau, que de les pecúnies que vénen a vostres mans, que proçoexen de dita sota-claveria, doneu e pagueu a.n Johan Cases, çabater, huyt sous, los quals a ell són deguts per rahó de una biga que la vila li pres, la qual serví com férem lo **castell de rodes** per la

* Quantitats no precisades a l'original.

entrada de la senyora Reyna, e per loger de dues botelles que serviren per portar vi al senyor Infant com ere a Gramunt. E reteniu-vos lo present en loch de haver pagats los dits .viii. sous, lo qual volem a vós ésser fet per en Bernat Lorenç, notari e.scrivà de la casa de la peyria; e sotsignat de nostres mans a .xii. de febrer any Mill CCCCLxxxiiii.

f. 113 r

[Torna a aparèixer al foli 120 v, datat a 26-X-1484]

Albarà a.n Bortomeu Tomàs, paer.

Los paers l'any present e dejús scrit de la vila de Tàrrega al sènyer en Bortomeu Beltayll, sotaclavari en dit any, pregam-vos, sènyer, e.ns plau que de les pecúnies que vénen a vostres mans, que proçoexen de dita sota-claveria, doneu e pageu al sènyer en Bortomeu Tomàs sis sous, los quals li són deguts per huna biga que serví al castell de rodes quant la senyora Reyna vingué en Catalu[n]ya. E reteniu-vos lo present en loch de haver pagats los dits .vi. sous; lo qual volem a vós ésser fet per en Bernat Lorenç, notari e.scrivà de la casa de la peyria, e signat de nostres mans a .xvii. de abril any Mill CCCCLxxxiiii.

f. 116 v.

Ara comencen los albarans que.s se fan per manament dels honorables en Jaume Junqués, Bernat Birlanda, Anthoni Savanés e Pere Coll, pahers en l'any de Mill CCCCLxxxiiii.

Los paers l'any present e dejús scrit de la vila de Tàrrega, al sènyer en Bortomeu Beltayll, sotaclavari en dit any de dita vila, pregam-vos, sènyer, e.ns plau que de les pecúnies que vénen a vostres mans, que proçoexen de dita sota-claveria, doneu e pageu al discret en Gregori Marcenyachs, notari de la dita vila, les pecúnies dejús escrites. Primo cinquanta e cinc sous, los quals li són deguts per rahó de un matxo que logà al sènyer en Jaume Junqués com anà en Castella. Item més .viii. sous per loger del dit matxo que li logaren los pahers passats. Item més .viii. sous per rahó d'una biga que li pres la universitat, la qual serví com feren la galera quan la senyora Reyna entrà. E reteniu-vos lo present en loch de haver pagades les dites quantitats, que prenen suma de setanta-hun sou; lo qual volem a vós ésser fet per en Bernat Lorenç, notari e.scrivà de la casa de la peyria, a .x. de juny any Mill CCCCLxxxiiii.

f. 118 r.

1. En el sentit que recullen el relat dels cerimonials i les ordinacions seguits en entrades reials, funeràries, grans processons de rogatives, pelegrinatges, etc.
2. Mossèn Lluís Sarret en copià una bona part en llenguatge modernitzat sense afegir-hi cap comentari (vid. Lluís SARRET, "Efemèrides. Del *Llibre borrador de comptes de la paeria*" a *Acció Comarcal*, any II, núm. 29. Tàrrrega, 2 de juliol de 1932, sense pagar). Ha estat també referenciat i utilitzat per Josep M. Segarra en parlar d'algun d'aquests fets (vid. Josep M. SEGARRA I MALLA, *Història de Tàrrrega amb els seus costums i tradicions*. Vol. I (segles XI-XVI), Museu Comarcal de Tàrrrega, Tàrrrega, 1984, pp. 318 i 409-410).
3. Hem tractat la morfologia dels dos tipus de cerimonials centrats sobretot en exemples ceriverins de l'època, en un treball força més ampli presentat al Departament d'Ensenyament de la Generalitat, a l'octubre de l'any passat.
4. Hi ha una dada, però, que ens fa dubtar de la veracitat d'aquest fet, puix que a les rúbriques de Bruniquer consta que "A 15 de Maig 1460, entraren el Rey, y Reyna, y el Príncipe Dn. Carlos qui era exit de Barcelona per acompañar-los, y venia ab ells tambe la Infanta muller del Infant Dn. Enrich y partiren Rey, y Reyna per anar a Leyda a 14 de Agost". (*Ceremonial dels Magnífichs Consellers y Regiment de la Ciutat de Barcelona*, vol. I, Barcelona, 1912, p. 241). Seria més probable que, només quatre dies després, entressin a Tàrrrega pel portal d'en Falcó o de Cervera. A finals d'any el rei era a Lleida, on havia de tenir corts i on féu empresonar el príncep Carles a desgrat dels catalans.
5. Sols hi ha les sessions de nomenament de paers i de la resta de càrrecs anuals depenents del Consell.
6. Consten les despeses en pal·li, una bacina d'argent, volateria i un carretell de malvesia, així com el pagament de cinquanta lliures a "Miguel de los Archos, porter del senyor Rey" per la cena de presència (AHCC, FM, *Llibre de clavaria, 1481*, ff. 4 v, 26 r, 29 r i v, 30 r, 32 v, 33 r, 35 r, 37 v).
7. Entrà a Barcelona el 28 de juliol; el 6 de novembre sortien els reis de Barcelona cap a València, segons consta a les rúbriques de Bruniquer ("A 23 de Juny 1481, cum sequentibus son las deliberacions de Consell de cent en raho de las festas per la Entrada de la Reyna Da. Isabel. A 27 de Juny se scriu tot lo orde de las festas, y solemnitats de dita Entrada, videatur cum sequentibus. A 28 de Juliol 1481 entrà la dita Reyna, y feren professó a 5 de Agost. A 17 de Agost se mostra com lo Rey entrà juntament ab la Reyna de baix del Pali, y donarenlos Collació a 19, y feren justas al Born, lo qual estava tot envalat, y lo Rey junyí a 28. A 6 de Setembre 1481 se refer com en vengudes de Reys, los Ciutadans per Privilegi no son forçats a dar aposiento. La Reyna com a Tudriu del Príncipe Dn. Joan son fill, que era de edat de tres anys, jurà a 5 de Noembre y sen anaren los Reys a Valencia a 6. Jurá lo dit Príncipe Dn. Joan personalment a 4 de Setembre 1493". *Ceremonial*, vol. I, p. 243). La descripció detallada de les ordinacions, els acords del Consell de Cent, les crides, etc., que feren a Barcelona el 1481 es troba al *Llibre de les solemnitats de Barcelona*, vol I, Barcelona, 1930, pp. 328-342.
8. Almenys des de mitjan segle XIV Barcelona ha estat, sens dubte, l'urbs del Principat, el model indiscutit i imitat en el possible.
9. Podem seguir la similitud de passos respecte al model principal, Barcelona, en la descripció i anàlisi que en fa M. Àngels Pérez ("Les festes reials a la Catalunya del Barroc" a D.A., *El barroc català*. Quaderns Crema. Barcelona, 1989, pp. 345-377), o bé anant directament als textos que descriuen els cerimonials (*Llibre de les solemnitats de Barcelona* (ed. per Agustí Duran i Josep Sanabre). Institució Patxot. Barcelona, vol. I (1424-1546) 1930, i vol. II (1564-1719) 1947). Són d'interès també les consideracions escenogràfiques que fa Francesca Massip respecte les entrades reials com a exemples d'escena lineal (*La Festa d'Elx i els misteris medievals europeus*, Alacant, 1991, pp. 118-120).
10. De vegades s'inicia aquí directament la recepció.
11. Això en els casos més complexos i de primera entrada com a tals; de vegades el jurament de les indemnitats eclesiàstiques es fa també al cadafal; o bé tots dos es fan a dins l'església major.
12. Aquest apartat es dona quan no es tracta només d'una passada, sinó que comprèn l'estada reial.
13. Durant el segle XV era ja costum que el pal·li utilitzat per a la recepció quedava en poder del personatge regi, i que aquest el regalava als seus palafreners. Durant l'estada, o de vegades fins i tot encaçant la comitiva reial en una altra població, la comunitat de preveres de la població podia demanar-lo com a present per a l'església; un cop havia quedat en poder dels servidors reials, l'única forma de recuperar-lo era per un rescat amb diners, pagat pel Consell, per sota del preu real de cost.

14. A Cervera, a les funeràries d'aquesta època, s'acostumava a fer la crida, com si fos a sometent, en una desfilada de les autoritats per la vila, vestits de saques, i amb els saigs picant arreu amb bastons, alhora que sonaven les campanes a to de sometent.
15. Cap als segles XVI i XVII ja es deixa de banda aquests vestits rústecs i es fa fer per als paers vestits de dol i caperons luxosos.
16. Tots vestits de saques.
17. Prèviament a l'ofertori, el Consell ha repartit candeles i diners a tots els prohoms i les dones conduïts perquè puguin oferir.
18. Dona Joana entrà sota pal·li en una mula destrada per paers i consellers. El pal·li fet per rebre a dona Isabel sabem fins i tot que duia brodades les armes de la reina, feina per la qual pagaren setze lliures a un brodatador de Lleida.
19. En un dels comptes (*f. 37 r*) consta Tomàs Prunera com a paer de Tàrrega.
20. En què trobem que la major part de la volateria fou anada a comprar a Anglesola. L'aviram (polls, capons i oques) es comprat directament a diverses dones, fet que prova com ja a l'època, a pagès, la cria de l'aviram domèstic estava a cura de les dones, i també eren elles les que en disposaven directament la destinació.
21. A més a més, a la relació s'explicita que no pogueren trobar cap paó; als comptes consta com en Cirerols voltà durant dos dies amb un rocí tot cercant paons; sembla que només trobaren un paó a Fenolleres, prop de Tàrrega, i el tornaren.
22. No hem trobat la lletra entre la correspondència conservada actualment.
23. Roba de llana tenyida, de color fosc, i que tenia mil vuit-cents fils d'ordit en 70 cm. d'ample, amb igual nombre per trama (DCVB). Es tracta, doncs, d'una roba prou més de qualitat que aquells vestits de roba de sac típics de l'expressió de dol en les funeràries anteriors.
24. Com a Cervera, aquesta invitació personal era feta només als homes i dones principals de la vila, que rebien també candela i diner per a l'ofertori i formaven part del seguici fúnebre que acompanyava el monument fins al túmul funerari parat a l'església major.
25. S'hi havia construït un "molt blel túmoll de draps d'or e de sseda, ab gran luminària", segons ens diu la relació.
26. Lluís SARRET I PONS, *Privilegis de Tàrrega*, Tàrrega, 1930, p. 419.
27. *Ibidem*, p. 422.
28. El 1459, el Consell pagà dues lliures i quatre sous als capitans de Framenors per un entremès; i el 1460, pagà una lliura i dos sous als capitans de Sant Antoni per la mateixa raó (vid. AHCT, *Llibre de comptes del Consell*, 1459-1504..., ff. CCLxxvi r i CCxCii r respectivament). Tractarem dels entremesos targarins de Corpus en un treball més extens que tenim en curs.
29. Si confrontem el nombre d'oques comprades segons els comptes amb els sis parells que foren oferts a la reina segons la relació, trobem que n'hi ha un parell de més, que podia ser el destinat a aquestes curses.
30. Aquest pintor seria segurament Antoni de Solanelles, pintor habitual dels entremesos cerverins i pintor d'escuts reials i de la vila per als fasts cerverins en aquells anys. Per aquest fet, Agustí Duran l'anomenà pintor banderer (Agustí DURAN I SANPERE, *Llibre de Cervera*, Barcelona, 1977,² p. 455)
31. Just l'any abans, el 1480, trobem a Tàrrega els pagaments del Consell per "fer la Passió" el Divendres Sant (vid. el nostre treball publicat a *Urtx*, 2, Tàrrega, 1990, pp. 79-90) i els pagaments a les confraries de Santa Maria de l'Esperança, de Sant Antoni i de Sant Francesc per haver fet entremesos per Corpus (AHCC, *Llibre d'albarans*, 1479-1490, ff. 24 r i 42 v-43 r).